

A KERÍTÉSEN TÚL – HOGYAN TOVÁBB? A TÁRSADALMI ÉRTÉKREND TÜKRÖZŐDÉSE BEVÁNDORLÓK MEGÍTÉLÉSÉBEN ÉS A KÖZVÉLEMÉNY

A nemzetközi migráció, mint viszonyrendszer - domináns és nem domináns társadalmi helyzetek kapcsolati hálójá - a nemzet-állam-kultúra problémakörében értelmezhető. „Globális perspektívában a migráció egyfajta kiegyenlítődesi mechanizmus: egyik oldalán a térben egyenlőtlen népességeloszlás, másik oldalán a munkalehetőségek, javadalmazások, tőke- és fogyasztási javak szinte egyenlőtlen elosztása áll. A migráció egyensúlyi elmélete szerint a nemzetközi migráció elmélete szerint a nemzetközi migráció végeredménye az erőforrások világszinten optimális allokációja.”¹ A migráció kérdése viszonylag friss terület, amit bizonyít az is, hogy csak 1998-ban került az EU kompetenciái közé.

1. Társadalmi értékrend és idegenellenesség

A TÁRKI 1992-től méri a magyar lakosság idegenekkel kapcsolatos véleményét abban a tekinteten, hogy a válaszadó szerint Magyarországon minden menedékkérőt be kell-e fogadni, vagy senkit, illetve mérlegelni kell azt, hogy kit fogadunk be. Az idegenellenesség mértéke a kezdeti gyors növekedés (1992–1995) után előbb ingadozott (1996–1998, 1999–2001), majd 2002-től 2011-ig kisebb ingadozásokkal (24–33%) stabilizálódott. 2012-ben a korábbi évekhez képest megnőtt az idegenellenesek aránya, 2013 után 2014-ben is magasabb maradt a 2000-es évek átlagánál, majd 2015 áprilisában a 2001-es csúcstérteket is meghaladta. 2015 áprilisában a felnőtt lakosság 46%-a választotta azt az idegenellenesnek tekinthető állítást, hogy az országba menedékkérő ne tehesse be a lábát, a válaszadók 9%-a bizonyult idegenbarátnak, akik szerint minden menedékkérőt be kell fogadni, és 45%-uk tekinthető mérlegelőnek a menedék nyújtása, illetve megtagadása alapján. A mérlegelők körében a legmagasabb az arab nemzetiségűek (94%), a legalacsonyabb a határon túli magyarok (7%) visszautasíthatósága, az arabokénál minimálisan alacsonyabb a cigányok/romák, de 70–80% felett van a kínaiak, az afrikaiak és a románok visszautasíthatósága is. Még a valóságban nem létező, tehát abszolút értelmetlen pírészeket is elutasítja a mérlegelők 60%-a. A korábbi tapasztalatok alapján nem meglepő, hogy most is a felsőfokú végzettségűek körében a legalacsonyabb az idegenellenesség mértéke (főiskolát végzettek 35%-a, egyetemet végzettek 20%-a).²

Az így mért idegenellenesség értéke 2016 januárjára tovább növekedett, miközben a mérlegelők aránya a korábban mért legalacsonyabb szintre esett vissza, és az idegenbarátok aránya a nullához közelített. Tehát a magyarok több mint fele nyíltan elutasít mindenkit, kevesebb, mint fele pedig mérlegelő állásponton van.

¹ Póczik Szilveszter: Nemzetközi migráció, kisebbségek, társadalmi kockázatok és megoldások. Polgári Szemle 2006/12. <https://polgariszemle.hu/archivum/28-2006-december-2-efolyam-12-szam/142-nemzetkoezi-migracio-kisebbsgek-tarsadalmi-kockazatok-es-megoldasok>. (Letöltés ideje: 2018.06.04.)

² Magyarország jobban teljesít: csúcson az idegenellenesek aránya. Forrás: http://old.tarki.hu/hu/news/2015/kitekint/20150505_idegen.html. (Letöltés ideje: 2018.02.04.)

Az idegenellenesek aránya először 2016-ban lépte át az 50%-os küszöböt, az előző évben a mérlegelők aránya volt ennyi. Az egyértelműen idegenbarátok aránya soha nem volt domináns, mindig 15% alatt maradt, hogy 2016-ra 1%-ra csökkenjen. (A mérlegelők aránya 1992-ben volt a legnagyobb, 73,3%.) Amit leszögezhetünk, hogy a „rendszerátalakítás óta szisztematikusan végzett vizsgálatok egyik fő tanulsága, hogy a magyarokat (a Közép-Kelet európai országok mezőnyéből egyébként nem kilógva) nagyfokú intolerancia jellemzi. Ez összefügg a társadalmi fenyegetettség-érzés magas szintjével is, ugyanis általában azokkal a csoportokkal szemben vagyunk intoleránsak, melyeket fenyegetőnek is látunk. Nem meglepő tehát, hogy a már eleve magas szinten álló hazai idegenellenesség mértéke a menekültválság hatására tovább emelkedett.”³

A washingtoni Pew Research Center Pew Research Center vizsgálta, hogy az európaiak fejében mennyire kapcsolódik össze a terrorizmustól való félelem és a menekültek, migránsok problémája. Tízből nyolc vizsgált európai országban 50% vagy azt meghaladó arányú népesség gondolja úgy, hogy az érkező migránsok növelik a terrorizmus megjelenésének valószínűségét az országukban. Nálunk vélik a legtöbben (76%) ezt az állítást, és a magyarok 82%-a azt is állítja, hogy a migránsok terhet jelentenek az országnak, elveszik a munkánkat és élősöknek a szociális juttatásokon. A magyarok 43% gondolja úgy, hogy az itt élő bevándorlók okolhatók a bűnözés növekedéséért.⁴

A beilleszkedés tekintetében Görögországban hiszik a legtöbben (78%), hogy a muszlimok elkülönülten akarnak élni és nem beilleszkedve. A magyarok a másodikok (76%), a spanyolok a harmadikok (68%). A muszlimellenességben élen járó lengyelek gondolják legkevésbé, hogy a muszlimok az önkéntes gettósodás útján járnak (45%).

Ha azt nézzük, hogy az EU átlagához képest hányan gondolják úgy, hogy bizonyos ismérvek (a nemzeti nyelv, a hagyományok és szokások, hogy valaki az adott ország szülőtte, és hogy keresztény-e), mennyire fontos, hogy valaki jó állampolgár is legyen, azt látjuk, hogy Magyarországon gondolják ezt az EU-átlag fölött a legtöbben, a második Görögország és Lengyelország, míg az EU-átlag alatt a hollandok, a németek és a svédek állnak. A magyaroknál 68%, a görögöknél 66% gondolja, hogy a nemzeti szokások és hagyományok ismerete nagyon fontos, hogy valaki igazán magyar vagy görög legyen, míg ez Hollandiában csak 37%, Németországban 29%, Svédországban pedig 26%.

A PRC a kereszténység mibenlétével összefüggésben is folytatott vizsgálatot: 2017 áprilisától augusztusáig Nyugat-Európában, 24 599 telefonos interjú készített 12 nyelven. A legkeletibb ország Ausztria volt. Kiderült, hogy Nyugat-Európa a világ legszekulárisabb régiója lett, egyre csökken a keresztények száma, egyre nő a vallástalanoké, és bár az emberek nagy része meg van keresztelve, már csak egy kisebbség hisz Istenben a Bibliában megfogalmazottak szerint. A kutatás természetesen érintette a migráció kérdését is. Ebben a tekintetben az európai lakosság legnagyobb része (a medián értéken 43 %-a) a mai szinten tartaná fenn a bevándorlás mértékét, 11% növelné, 38% pedig csökkentené. A megítélés Olaszországban tér el az átlagtól, ott a többség (52%) csökkentené, 38% pedig a jelenlegi szinten tartaná a bevándorlást. Máshogy tekintenek a kelet-európai és a közel-keleti, észak-afrikai bevándorlókra: előbbiekről kevésbé vallják, hogy lusták, nem akarnak dolgozni, mint az utóbbiakról. Belgiumban (22%) és Spanyolországban (19%) az emberek ötöde gondolja, hogy országának muszlim lakói/honfitársai mind támogatják az extrém ideológiákat, az

³ Juhász Attila – Molnár Csaba: Magyarország sajátos helyzete az európai menekültválságban, In: Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.): Társadalmi Riport 2016. TÁRKI, Budapest, 2016. 273. o.

⁴ <http://www.pewglobal.org/2016/07/11/europeans-fear-wave-of-refugees-will-mean-more-terrorism-fewer-jobs> (Letöltés ideje: 2018.06.04.)

átlag 13%, Portugáliában, Svájcban és Írországon 10% alatt van ez az érték. Átlag 32% gondolja, hogy csak egy kisebb, 49% pedig, hogy minimális részük és kétharmad-egyharmad arányban gondolják az emberek, hogy a muszlimok nem akarják/be akarják vezetni az iszlám jogot, a sariát.

Kiderült, hogy a templomba járó és a vallást nem gyakorló keresztények közül többen osztanak bevándorló- és kisebbségellenes nézeteket, mint az ateisták. Erre példa az Egyesült Királyság, ahol a vallásosok 45%-a és a nem gyakorló keresztények 47%-a értett egyet azzal, hogy az iszlám nem összeegyeztethető a brit értékekkel és kultúrával. Az egyáltalán nem vallásos lakosoknak mindössze 30%-a állította ugyanezt. Franciaországban a templombajáró keresztények közel háromnegyede (72%) értett egyet azzal, hogy fontos az ember felmenői „valóban francia” származása. A nemgyakorló keresztények között 52% osztotta ezt a véleményt, míg a vallástalanoknak csupán 43%-a.⁵

A brit Ipsos MORI Társadalomkutatási Intézet 2018 januárjában is azt vizsgálta, hogy mitől félnek legjobban az emberek a 27 különböző országban.⁶ Az összetett félelemrangsorban Magyarország a 4. helyet foglalja el, de a terrorizmus miatt csak a magyarok 3%-a aggódik – 22. hely Szerbiával együtt -, a bevándorlás ellenőrzése miatt 11%, ami a 11. helyre elég az izraeliekkel együtt. (A terrorizmustól a valóban érintett országokban tartanak a legjobban, Franciaországban az emberek 38%-a, Törökországban 47%-a és Izraelben 48%-a)

Általánosan elmondható, hogy az emberek hozzáállása a migrációs helyzethez negatív irányba halad. Az elmúlt öt évben a megkérdezettek 78%-a szerint a bevándorlók száma jelentősen nőtt. 17%-uk mondta, hogy számuk stagnált, 5%-uk pedig azt állította, hogy mértékük csökkent.

A menekültkrízis kapcsán a válaszadók közel fele gondolja úgy, hogy a határok lezárására szükség van, ennek ellenére komoly veszélynek tekintik a terrorizmust. A többiek is – így gondoljuk – tisztában vannak azzal, hogy a menekültek között terroristák is lehetnek, de nem tartják szükségesnek a határozatát. Magyarország lakossága 55%-a vélekedik úgy, hogy kezdeményezni és támogatni kell a határok lezárását. A nagy többség azzal is egyetért, hogy a bevándorlókkal érkező terroristák pusztítani fognak.

A véleményezők 45%-a szerint negatív, egyötödük szerint pozitív hatással van az országra a bevándorlás. Az emberek közel fele egyetért azzal a feltevessel, hogy a migráció olyan változásokat eredményez, amelyek nem kívánatosak a hétköznapi polgárok életére nézve. Továbbá ugyanilyen arányban gondolják úgy a megkérdezettek, hogy a „vendégek” túl sokan vannak. (A legtöbb ország úgy gondolja, hogy a bevándorlók száma növekedett, közülük az első helyen Törökország áll, de Svédország, Németország és Belgium is hasonlóan vélekedik). A lakosság túlnyomó többsége semmilyen kapcsolatba nem kerül a menekültekkel, legfeljebb a médián keresztül szerez róluk tudomást, de ennek ellenére mégis negatív sztereotípiákat táplálnak irántuk.

Az intézet nemrég mérte meg, hogy különböző országok mennyire elutasítják a bevándorlókkal, kisebbségekkel (melegek, zsidók) szemben. Eszerint a magyarok a legelutasítóbb nemzetek közé tartoznak, a muszlimokkal kapcsolatban mi vezetünk a xenofóbiában: a megkérdezettek 51 százaléka szerint egy muszlim vallású ember nem lehet

⁵ Being Christian in Western Europe, 2018. május 29. Pew Research Center Religion & Public Life, <http://www.pewforum.org/2018/05/29/being-christian-in-western-europe/> (Letöltés ideje: 2018.06.04.)

⁶ What worries the world 2018 január? Ipsos Public Affairs, 2018. február 1. Vö. <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2018-02/what-worries-the-world-great-britain-january-2018.pdf>. (Letöltés ideje: 2018.06.04.)

"igaz magyar". Muszlimellenességben csak egy százalékponttal előztük a szerbeket, de hozzájuk képest nálunk valamennyivel nagyobb – 4 százalékkal - az elfogadó emberek aránya. A magyar válaszadók 22 százaléka felelte azt, hogy egy muszlim is lehet igaz magyar, míg a szerbeknél ez az arány csak 18 százalék.⁷

Ugyanezt a kérdést feltették a bevándorlókra vonatkozóan is és a magyarok – sajnos – következetesen: 54% azoknak az aránya, akik magyar állampolgárságot kapott bevándorlót sem tekintenek honfitársuknak. A válaszadók 59 százaléka szerint akkor sem tekinthető igaz magyarnak egy bevándorló, ha legálisan tartózkodik az országban és az élete nagy részét itt élte le, ha legálisan Magyarországon él, de nem tanult meg magyarul (64%), illetve, ha folyékonyan beszél magyarul (46%). (Ennek ellenkezőjét csak a megkérdezettek 12 százaléka állítja.)

Az egymástól független kutatások bizonyítják, hogy a magyar társadalom rendkívüli módon zárt, elutasít mindenféle másságot.

2. Integráció és közvélemény

A Bertelsmann Alapítvány 2007-ben, 2013-ban és 2016 végén vizsgálta meg hogyan integrálódnak a muszlimok a nyugat-európai országokban. A 2016-os kutatásban öt országot vettek górcső alá, Németországot, Ausztriát, Svájcot, Franciaországot és Nagy-Britanniát.⁸ Az eredmények cáfolják a szélsőséges véleményeket. Az egyik oldalon azt, hogy a muszlimok teljes integrációját nem könnyű elérni, számos nehézséget kell ennek érdekében legyőzni, a másik oldalon pedig azt, hogy a nyugati országok muszlim közösségei képtelenek a beilleszkedésre, iskolázatlanok és szélsőséges (terrorista) gondolkodású, cselekvő embereket termel ki. De a muszlimok a többi bevándorló csoporthoz hasonlóan komoly lépéseket tesznek az integráció felé.

A kutatók a társadalmi integráció négy szintjét, a nyelvi kompetenciákat, az iskolai előmenetelt, a munkalehetőségeket és a többségi társadalommal való kapcsolatokat vizsgálták. A nyelvi integráció létező és működő valóság, amit bizonyít, hogy a Németországban született muszlimok háromnegyede körében a német az elsősorú beszélt nyelv, előfordul, hogy a származási ország nyelvével párhuzamosan. A külföldön született muszlimok esetében ez az arány 46 százalék, ami nem azt jelenti, hogy a többiek nem tudnak németül. A folyamat, hogy a Németországban születettek új generációi nagyobb arányban és jobban beszélnek az ország nyelvét – ez a többi országra nézve is igaz –, mindenhol, és kijelenthető, hogy a nyelvi integráció generációról generációra erősödik.

Az iskolai előremenetel során az a meghatározó, hogy milyen az adott ország iskolarendszere, a korai szelekció a szegregációt és nem az integrációt segíti. Németországban, ahol a korai iskolaválasztás társadalmi egyenlőtlenségeket konzervál, az itt született muszlim diákok 36 százaléka fejezi be a tanulmányait 17 éves korára. Ezzel szemben az igazságosabb és esélyegyenlőbb francia iskolarendszerben csak 10%-os a lemorzsolódás a muszlim diákok körében 17 éves kor előtt.

⁷ Az adatokat Ben Page, a cég vezérigazgatója tette közzé (posztolta) Twitteren június 25-én. Forrás: <https://twitter.com/benatipsosmori>. A németek is elutasítók ebben a tekintetben. Csak 26%-uk szerint tekinthetők a muszlimok igaz németnek, 47%-uk elutasítja ezt.

⁸ Muslims in Europe Integrated but not accepted? Results and Country Profiles. Bertelsmann Foundation, Gütersloh, Germany, 2017. augusztus. Forrás: https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/Study_LW_Religion-Monitor-2017_Muslims-in-Europe_Results-and-Country-Profiles.pdf (Letöltés ideje: 2018.06.04.)

A munkaerőpiacon Németországban a muszlimok foglalkoztatása nem marad el az országos átlagtól, de a bérük alacsonyabbak. Franciaországban rosszabb a helyzet, ott 14 százalékos a muszlimok munkanélkülisége, de figyelembe kell venni az életkorukat, mert az országban a fiatalok munkanélkülisége 26 százalékos.

A kutatás vizsgálta azt is, hogy az adott ország muszlim közössége milyen mértékben létesít kapcsolatot a többségi társadalom tagjaival, mennyire ismerik őket. Kiderült, hogy a nyugat-európai országokban élő muszlimok nem zárványokban élnek, hanem rendszeres kapcsolatban vannak a környék nem muszlim lakóival.

Szembetűnő, hogy a muszlimok egész Európában erősen kötődnek ahhoz az országhoz, ahol élnek és a vallás – Svájc kivételével – nagyobb, pontosabban meghatározóbb szerepet játszik életükben, mint az őket befogadó ország többségi társadalmának körében. Az integráció a jelek szerint jobban működik olyan országokban, ahol nagyobb számú muszlim él. Feltehetően például azért, mert több szállal tudnak kapcsolódni a többségi társadalomhoz, a közösség nehézségeikkel küzdő tagjainak is többen tudnak támogatást nyújtani.

Nagyon fontos tanulsága ennek a kutatásnak, hogy sikertelen az az integrációs kísérlet, amely a bevándorolt muszlimokat el akarja szakítani a vallásuktól és anyaországuk kulturális hagyományaitól. Úgy tűnik, hogy annál sikeresebb az integráció, minél jobban tudnak az újonnan bevándoroltak a már ott élő muszlim társaikra támaszkodni – hogy egyenes vagy logaritmikus, illetve más arányról beszélhetünk-e, még nem ismert. Az viszont teljesen evidens, hogy minél több szállal kapcsolódik valaki a befogadó ország kultúrájához, annál sikeresebb lesz az integrációja; a kapcsolódásból ezáltal válik kötődés, majd a többségi társadalom által elismert integráció.

A terrorizmus és az integráció foka között sem lehet még ok-okozati összefüggést kimutatni, mert a kutatás adatai alapján a dzsihadista támadások által sújtott francia társadalom integrálódott, mint az ilyen cselekményektől közvetlenül nem szenvedő Ausztria.

A 2015 óta zajló migráció résztvevőinek magyarországi integrációjáról még kevés adat áll rendelkezésre, úgy vélem, hogy 2-3 év múlva lehet ebben a kérdésben szakszerűen és hitelesen állást foglalni, összefüggésben a népszámlálási adatokkal. Részeredmények természetesen vannak, de azok téves következtetések levonására is alkalmasak. A 2013. augusztus 31-én megjelent „Nemzeti Migrációs Stratégia 2014-2020” külön fejezetben foglalkozik a külföldiek társadalmi beilleszkedésének kérdésével, de ennek tárgyalása meghaladja a konferencia kereteit, ha lehetőség nyílik rá, következő évben szívesen foglalkozom ezzel a kérdéssel.

3. A Nemzeti Közszoigálati Egyetem Rendészettudományi Kar hallgatóinak véleménye

Az NKE RTK I. és III. éves rendőr szakos hallgatói árnyaltan ítélik meg a menekültkérdés kezelését. A legfontosabb vélemények, meglátások:

- 1) nem választják mereven el a menekülteket, migránsokat;
- 2) a befogadottak letelepítése ne tömbökben történjen, hanem elszórtan, ennek célszerűségét más kisebbség példája is igazolja;
- 3) a menekültek békések, nem okoznak kárt, nem agresszívek;
- 4) fontos, hogy mi a rendőrség véleménye a kérdés kezelésében;
- 5) az előítéleteknek pozitív hozadéka is van;
- 6) hiba, hogy a politika elítéli mindazt, amit nem áll érdekében elfogadni;
- 7) az előítéleteink annál erősebbek, minél kevesebbet tudunk egy csoportról;

- 8) a kommunikáció révén az asszimilációt és integrációt pozitív folyamatnak kell beállítani, ami nem hátrányokkal, hanem előnyökkel jár – csökkenne az előítélet is;
- 9) a hallgatóknak (társaknak) nagyon zárt a gondolkodásuk, idegenkednek minden másságtól;
- 10) jöhetnek bevándorlók, csak ne „iszlám vallásúak”;
- 11) a harmadik világ segélyezését csökkenteni kell, hogy kénytelenek legyenek önállóan boldogulni;
- 12) a szakképzett migránsokat ne engedjük be, hogy felépíthessék az anyaországukat (kibocsátó országot);
- 13) a korábbi gyarmatokról menekülőket azért fogadják be (kell befogadniuk) a volt gyarmatosítók, mert számukra ők nem migránsok;
- 14) a nyugati országok azért nyitottak a migráns vendégmunkásokra, mert saját polgárai mind tovább szeretne tanulni és nincs aki kétkezi munkát végezzen;
- 15) a bűnelkövetők (migráns) értékrendje gyakran más, mint a helyi társadalomé;
- 16) az arab orvos gyakran segítőkészebb, mint a magyar;
- 17) aki letelepedési jogot szerez, azt az asszimilálása érdekében el kell különíteni;
- 18) letelepítés osztrák mintára: lakás, oktatás, szocializáció.

Ez a rövid és tömör megfogalmazás is illusztrálja, hogy a hallgatók véleménye különböző, de az ország határának védelmében egységesen támogatják a határzárát és a határ őrizetét. Természetesen vannak, akik politikai „köntösbe” csavarva mondják el véleményüket, ezek kibontása is nagyon érdekes, de nem ennek az előadásnak a témája. Ami a véleményekből meglátásom szerint legfontosabb: a migránsok mindenkit nem eresztenének be az országba (Európába), de valamilyen toleranciát alkalmaznának azokkal szemben is, akik nem üldöztetés elől menekülnek. Ebben az esetben is természetesen az ország érdekeit – biztonság, demográfia, munkaerő-piac - kell elsősorban figyelembe venni.